

ÂRAF'IN ESTETİĞİ

Safiye DOĞAN

Şair, romancı, hikâyeci, denemeci, edebiyat tarihçisi, edebiyat hocaları kimliğiyle karşımıza çıkan Ahmet Hamdi Tanpınar hakkında günümüze kadar birçok araştırma / çalışma yapılmıştır. Tanpınar'ın düşünce insanı kimliği ve bu kimliğinin romanlarındaki yansımaları da araştırmacıların ilgisini çekmiştir.

Bu çalışmalardan biri de Hülya Bayrak Akyıldız'ın *Âraf'ın Estetiği / Tanpınar'ın Romancılığı* isimli kitabıdır. Akyıldız, bu çalışmada Tanpınar'ı bir romancı olarak tekniği bakımından değerlendirir. Bu bağlamda modern romanın bizde onunla başladığını tespit eder; özellikle düşünce ve üslupta başlıca kaynaklarını sembolizm, psikanaliz, varoluşçuluk olarak belirler. Bu çalışmada incelemeye konu olan eserler; *Mahur Beste*, *Huzur*, *Sahnenin Dışındakiler* ve *Saatleri Ayarlama Enstitüsü*'dür. Tanpınar'ın üzerinde çalıştığı fakat bitiremediği romanı *Aydaki Kadın* ise inceleme dışı tutulmuştur. Akyıldız; *Aydaki Kadın*'in inceleme dışı tutulmasının gerekçesini, çalışmanın ön sözünde şu cümlelerle açıklar: "(...) Teknik bir incelemede, düzenlenmesi yazara ait olmayan ve eksik olan bu metnin dışta tutulmasını uygun gördüm." Tanpınar'ın yukarıda adı geçen eserleri üzerinden romancılığının irdelendiği bu kitap, aslında yazarın doktora

Hülya Bayrak Akyıldız, *Âraf'ın Estetiği*,
Doğu Kütüphanesi, İstanbul 2016.

tezi çalışmasıdır. Akyıldız, bu durumu kitabın yine ön sözünde şöyle ifade eder: "(...) Elinizdeki nüsha, bu tezin kısaltılmış ve fazla teknik olabilecek ayrıntıların çıkarılarak daha okuyucu dostu hale getirilmiş halidir."

Akademik bir inceleme niteliğindeki kitap; "Ön Söz", "Kısaltmalar" ve "Son Söz" dışında giriş ve "Tanpınar'ı Etkileyen Kaynaklar", "Dil ve Üslup / Dil ve Üslup Araçları", "Anlatma Yöntemi ve Ögeleri / Kurgulama

Tekniği ve Öğeleri”, “Anlatım Teknikleri”, “Simge”, “Kişiler Kadrosu” ve “Kişilerin Kuruluşu” olmak üzere yedi bölümden oluşur.

“Giriş”te kitabın savunduğu ana düşünceyi “Tanpınar’ın romanları sıkı bir fikir tartışması, toplum üzerine öneriler ve birçok kültürel öğe barındırmasına rağmen, bütün bunları sosyal bir tarih olmanın ötesine geçen romanın tekniğindedir.” şeklinde ifade eden yazar; Tanpınar’ın bir romancı olarak bu öze yani romanın içeriğine getirdiği yoruma dikkat çekerken bir yandan da Türk edebiyatında modern romanın olgun örneklerini veren ilk yazar olarak Tanpınar’ın eserlerinin gerçek değerlerinin ortaya konulabilmesi için teknik açıdan değerlendirilmesinin önemini açıklar. Dahası Tanpınar’ın geleneksel kültür öğelerine bakış açısının metodik yani yönetsel olduğunu, bunlardan yola çıkarak modern bir kültür oluşturulması gerektiğini, modernist bir bakış açısıyla kültüre yaklaştığını tespit eder (s. 11-15).

“Tanpınar’ı Etkileyen Kaynaklar” bölümünde yazar; Tanpınar’ın üslubuna, edebiyat konusundaki görüşlerine ve yazımda seçtiği yola tesir eden kaynakları dile getirir. Tanpınar’ın sembolizm ve Fransız şiirinin yanı sıra döneminin modern anlayışından etkilendiğini de ifade ettiği bu bölümde “Modern Roman”, “Romantizm ve Sembolizm”, “Sanatçılar” ve “Düşünürler ve Bilim İnsanları” alt başlıkları altında Tanpınar’ın roman evrenine yön veren etki kaynaklarına dair bir-

takım tespitlerde bulunur. Dolayısıyla bu bölüm; Tanpınar’ın, modern romana ulaşmak için, biçim ve özde modern bir yapının peşinde olduğunu somut göstergesi olarak ayrıca dikkate değerdir (s. 17-27).

“Dil ve Üslup” bölümünde yazar; Tanpınar’ın üslubu, özellikle şiirsel üslubunu oluşturan ve bu üslubunda öne çıkan yapıcılar üzerinde durur. Tanpınar’ın romanlarındaki dil ve üslubun teknik olarak nasıl kurulduğunu açıklar. Dile özelliklerini veren asıl unsurun üslup araçları olduğunu vurgulayan Akyıldız, bu araçları şöyle sıralar: 1. Tasvir dili (imagery). 2. Figüratif dil. 3. Mizah (humor). 4. Hiciv (satire). 5. Gönderme (allusion). 6. Sembol (symbol). Ayrıca dilin şiirselliğini sağlayan tasvir, benzetme, kişileştirme, mecaz gibi unsurlar bu bölümdeki “Tasvir Dili (İmagery)”, “Figüratif Dil / Kişileştirme”, “Benzetme”, “Mizah ve Hiciv” alt başlıklarında örnekleriyle açıklanır. Bu bölümde, adı geçen üslup araçlarından gönderme ve semboller ise “Anlatım Teknikleri” bölümünde incelenmiştir. Yazar, kitabında böyle bir uygulamaya gitmesini “Esasen üslup, anlatım tekniklerinin bir sonucudur; onları da kapsayan bir üst yapıdır. Ancak bunların, rüya, müzik gibi kavramlarla birlikte bir alt başlık olan anlatım tekniklerinde incelenmesini uygun gördük.” şeklinde izah eder (s. 29-44).

“Anlatma Yöntemi ve Öğeleri / Kurgulama Tekniği ve Öğeleri” bölümünde yazar, Tanpınar’ın üslubunun kurucu ve ayrılmaz bir özelliği olan

romanlarının kurgulanış şekli üzerinde durur. Tanpınar'ın yazdığı her romanın gerektirdiği biçim ve tekniği aradığını, biçim sorunuyla büyük bir titizlikle ilgilendiğini belirten yazar; Tanpınar'ın romanlarının kurgulanış şeklini, "Romanın Adı", "Olay Örgüsü" ve "Çatışma Unsuru" alt başlıklarında, incelemeye dâhil ettiği eserler üzerinden örneklerle açıklar (s. 45-62).

"Anlatım Teknikleri" bölümünde yazar; Tanpınar'ın romanlarında kendine özgü anlatım yöntemini, incelediği eserler üzerinden saptar. Bu bölümde, ister tematik ister teknik odaklı olsun, bir metnin incelenmesi için öncelikle metinler arası ilişkilerin ele alınması gerektiğinin altını çizen yazar; "Metinlerarası İlişkiler" alt başlığı ile Tanpınar'ın romanlarında ne türden metinlerarası ilişkiler bulunduğunu ve bu ilişkilerin romana ne kattığını irdeler. Tanpınar'da şiir, mektup, epigraf, şarkı gibi metinlere doğrudan ve sıkça rastlanmasına rağmen dönüştürülmüş metinlerin ağırlıkta olduğunu söyler. Tanpınar'ın romanlarındaki metinlerarasılığın, göndermeler (metin ekleme ya da metin dönüştürme) şeklinde yapıldığını belirtir. Bu bağlamda, Tanpınar'ın romanlarındaki bu göndermeleri şu alt başlıklar altında ele alır: "Felsefî, Tarihî, Kültürel Göndermeler", "Mitolojiye Yapılan Göndermeler" ve "Şiire Yapılan Göndermeler" (s. 63-85).

"Simge" bölümünde yazar, Tanpınar'ın romanlarının simgesel anlatımı üzerinde durur. Metinlerin

okuyucuyu katılımcı hâle getiren, çözülmeye muhtaç yapısının başlıca nedeni olarak Tanpınar'ın simgesel anlatımını gösterir. Yazar; Tanpınar'ın romanlarında mekânların, kurumların, eşyaların, kişilerin birer simgesel nitelik gösterdiğinin, bu durumun da onun esin kaynaklarıyla ve modern romanı bilinçli bir şekilde denemekte oluşuyla ilişkili olduğunun altını çizer. Tanpınar'ın romanlarındaki simgesel nitelikler "Mekân (Dış Mekân, İç Mekânlar: Oda, Ev, Konak)", "Zamanla İlgili Simgeler", "Ayna", "Müzik" ve "Resim" alt başlıklarında örneklerle açıklanır (s. 87-109).

"Kişi Kadrosu" bölümünde yazar; kişileri teknik açıdan, -daha açık bir ifadeyle- nasıl kurgulandıkları ve kurgudaki işlevleri açısından inceler. Tanpınar'ın romanlarında kişilerin taşıdığı önemi ortaya koyduktan sonra, romanlardaki kişilere ve işlevlerine örnek romanlar üzerinden değinir. Tanpınar'ın romanlarında anlatmak istedikleri şeyi, doğrudan doğruya insanı mercek altına alarak gerçekleştirdiğine değinen yazar; bu bölümü "Kişilerin Kurgudaki Yeri ve Simgesel Değeri" ve "Kadınlar" alt başlıkları altında ele alır. Ayrıca bu bölüm, yazarın Tanpınar'ın romanlarındaki karakterlerin kendi içinde bir tamlık ve diğerlerinden bir ayrılık taşımadığının altını çizmesi açısından önem taşır. Dolayısıyla bu bölüm; Tanpınar'ın, modern romana ulaşmak için, biçim ve özde modern bir yapının peşinde olduğunun somut göstergesi olarak ayrıca dikkate değerdir (s. 111-141).

“Kişilerin Kuruluşu” bölümünde Tanpınar’ın roman kişilerinin bir ruh akrabalığı içinde olduğunu vurgulayan yazar; bu bölümü kendi içinde “Tamamlanmışlık – Eksiklik - İç Çatışma”, “Tanıklar”, “İç İçe Geçmiş Halkalar Tasarımı”, “Gerçeklikten Kaçma - Yalan: Yeni Gerçeklik”, “Gerçek Kişilerden Kurulmuş Olma”, “Otobiyografik Öğeler”, “Rekabet - Karşıtlık”, “Talih – Mahkûmiyet - Soyaçekim” ve “Aidiyetsizlik - Aradalık - Yalnızlık” alt başlıkları altında ele alır. Böylece Tanpınar’ın edebî eserlerinde kişilerini türlü karmaşalarla donatması ve bütün karakterlerini kimlik problemi etrafında oluşturması bu alt başlıklar üzerinden saptanır (s.143-173).

“Son Söz” de Tanpınar’ın Türk edebiyatında roman türüne getirdiği yenilikler ve bunun önemine değinilir. Tanpınar’ın kendine özgü modern roman anlayışının yöntem ve felsefesi açıklanır. Bir romancının değerini belirleyen ölçütler kısaca tekrar ifade edilir (s. 175-182). İnceleme kitaplarını, genellikle -incelenen konunun- meraklıları takip eder. Buradan bakınca *Âraf’ın Estetiği / Tanpınar’ın Romancılığı*, Tanpınar meraklılarını ve sevenlerini ilgilendirecek gibi duruyor. Bu yönüyle kitabın, özellikle Tanpınar romanlarının yöntemsel düzeyde nasıl bir zemine ve dayanağa sahip olduğunu açığa kavuşturmada önemli bir boşluğu doldurduğunu söyleyebiliriz.

KIRGIZ IRLARI

Nevzat GÖZAYDIN

Avrupa ülkelerinde Türk dünyası ile ilgili hatırı sayılır birçok derleme-yi ve araştırmayı yapan Macar bilim adamları ve onların eserleri arasında, Bela Bartok’un 1930’lu yıllarda Anadolu’daki çalışmalarının ve derlemelerinin yanı sıra Laszlo Vikar’ın 1971’deki Çeremis, 1979’daki Çuvaş ve 1999’daki Tatar halk melodileriyle ilgili kitapları başlarda yer alır. Hemen arkalarından gelen Janos Sipos’un elimizdeki kitabı da diğer çalışmaları gibi örnek alınacak önemli bir eserdir.

Janos Sipos bu kitabını hazırlayabilme amacıyla yola çıkmış, 2002 yılında Kırgızistan’ın başkenti Bişkek ile Narinde, 2004 yılında ise Talaş’ta ve At-Baş’ında saha araştırmaları/derlemeler yapmıştır. Bu derlemelerin sonunda sekiz ana bölümden oluşan bu eser ortaya çıkmıştır.

Kitap bir ön söz (s. 7-8) ile başlamaktadır. Birinci bölüm içinde (s. 9-24) yazar; Kırgızistan’ın genel durumunu, coğrafi yapısını, etnik kökenini açıkladıktan sonra Tiyen-şan bölgesinde daha eski yıllarda Macarların